

ВІД УПОРЯДНИКА

Перед Вами, шановний читачу, збірка творів, що є частиною творчого доробку Народного чоловічого хору “Орфей”, яка стосується святкування величного християнського свята – Різдва Христового. Народна творчість оспівує Різдво по-різному: колядами, вертепами, віншуваннями, деякими щедрівками, якими переспівується таїнство вочлнення Бога, і передає незбагненну радість появи у світ Спасителя в людському тілі. Наведені у збірці твори – це творчий доробок хору в репертуарі коляд, подані також тематичні віншування, якими супроводжується спів коляд, спогади окремих учасників хору про святкування Різдва Христового у їхніх родинах чи у рідних селах.

Коляди, що подані у збірці, – це переважно твори, які опрацьовували для чоловічого хору художні керівники колективу – заслужений артист України Олексій Волинець та заслужений працівник культури України Володимир Гнідь. Подані також твори інших авторів. Це результат приблизно тридцятилітньої діяльності хору. У виконанні хору коляди звучали у церквах, будинках культури, на фестивальных сценах і їх завжди тепло сприймали глядачі.

До другої частини збірки належать тексти віршованих віншувань (побажань), якими традиційно завершують колядування. Зміст віншувань відтворює поетичне сприйняття людьми таїнства народження Христа та вираз емоцій, які скеровані на примирення між людьми, налаштування їх емоційного стану на святкову мелодію з надією на ласку Божу і Його благодать. Одні тексти віншувань є результатом народної творчості, а інші – авторські. У сценічному виконанні хор виголошував ці віншування після кожної коляди. Незалежно від часу створення цих текстів, за тематикою вони вічні, тому їх схвально сприймають слухачі, яким вони й адресовані.

У третій частині цієї збірки подані спогади про відзначення величного свята Різдва у родинах і родинних селах. Вони стосуються циклу Різдвяних свят – від Святого вечора напередодні Різдва аж до Водохреща. Читач зможе відчутти всю глибину народного сприйняття Різдва у ритуалах Святої вечері, приготуванні до неї, у звичаях, які споконвіків супроводжують це свято, у народних театрах – вертепах та у пісенному багатстві, яке витворила людська душа для відтворення її святкового настрою. Спогади стосуються різних територій західної частини України, починаючи від східної межі теперішньої Тернопільської області (м. Гримайлів), до Долинського району Івано-Франківської області (с. Тяпче). Подані тексти відтворюють також мовне розмаїття на цій невеликій території держави.

Висловлюємо щире вдячність усім, хто долучився до формування матеріалів цієї збірки. Дякуємо також ректорові Університету Юрієві Бобалу та директорові Народного дому “Просвіта” Степанові Шалаті за сприяння у діяльності Народного чоловічого хору “Орфей”.

КОЛЯДА У ТВОРЧОСТІ ХОРУ “ОРФЕЙ”

*“Дивне і преславне таїнство бачу: вертеп – небом,
Діва – херувимським престолом, ясла – місцем,
де народився незмістимий Христос Бог, –
Його оспівуючи, величаємо”*

Канон утрєні празника Рїздва

Рїздво – найсвітліше, найрадїснїше свято, бо ж це свято народження Ісуса Христа, спасителя свїту, вїдкупителя наших грїхів, воно започаткувало християнську еру. Бо ж Христос “...задля нас, людєй, і нашого ради спасіння зїйшов із небес, і воплотився з Духа Святого і Марїї Дїви, і стався чоловіком...”. Іван Золотоустий назвав Рїздво “матїр’ю всїх празникїв”, “вїд Христового Рїздва вийшли всї празники, наче рїзні струмки вїд одного джерела”.

За християнською традицією святкування Рїздва супроводжується величальними обрядовими пїснями – колядами. Коляда – це гїмн Христовї, таїнству Його народження. У колядах засобом слова і музики вїдтворюється незбагненне таїнство воплочення предвїчного Бога, який тїло прийняв вїд непорочної Дїви і “як чоловік пеленами убого повився”, про Його народження возвістила ясна зїрка, появу якої розумїють мудреці й приносять народженному царські дари (“За свїтлом зїрки десь аж зї Сходу/ Йдуть три владики княжого роду./ Золото, дари, кадило, миро/ Враз з серцем щирим несуть в офїру...”), про Нього ангели сповїщають свїтовї і ця звїстка викликає невимовну радїсть, яка не бувала, Йому спївають славу земнї і небеснї створїння: “Хори ангельські спївають,/ народженого вїтають:/ Слава! Слава! Слава во вишнїх Богу!”. Всї обдаровують новонародженого Ісуса: “Пастир убогий несе що може,/ Щоб обдарити Дитятко Боже..”. “Но дар цїннїший несе вїд мира:/ Се вїра серця, се любов щира”, – спїваємо в однїй із коляд.

Коляда не тїльки змїстом стосується Рїздва, вона є його символом, вона налаштує душу людини на пїднесений лад, наповнює серце тим святковим радїсним духом, що очищує, оздоровляє, возносить нас до Всевишнього.

У звучаннї коляд, їхнїх архаїчних чи дїалектних словах вїдчується (і вїдбувається) незримий, але милий серцю зв’язок з минулим, з предковичним і з його давнїми носїями – предками.

Сьогодні Рїздво святкують протягом двох тижнїв вїд 7 до 19 сїчня за григорїанським календарем. На цей перїод припадають християнські свята зимового обрядового циклу: власне Рїздво Христове, Новий рїк (свято св. Василя), Йордан (Богоявлення Господне). “Бо прийдуть до тебе три празники в гостї: радуйся!”, – сповїщається у величавїй колядї. Цї свята належить урочисто зустрїчати: застеляти столи килимами, випїкати калачї з ярої пшеницї і радїти, веселитися. Бо кожен з цих празникїв щось добре

принесе панові господареві: перший – втіху, другий – щастя, третій – долю. “Зішле всім нам долю, Україні волю: радуйся!”, – висловлюється побажання в одній з версій коляди “Добрий вечір тобі, пане господарю”. Зміст кожного із зазначених свят-прізників відображається у відповідних піснях.

Дослідники вважають, що в Україні церковні коляди були відомі ще у XVII ст. Свідченням цьому є те, що перше видання почаївського “Богогласника” (1790 р.) уже містить церковні коляди. Одні тексти і мелодії коляд створило духовенство чи учні духовних семінарій, а інші мають народне походження і до сьогодні втратили ім’я авторів. Згодом ці коляди відредагували та мистецьки опрацювали, а інші створили професійні поети та музиканти.

Існують також йорданські пісні, в яких оспівуються події хрещення Ісуса Христа та Богоявлення Господнього. Приурочені вони до свята Богоявлення, яке за сучасним календарем відзначається 19 січня. Ці пісні мають переважно церковний характер і в побуті практично не поширилися.

Традиційно після вечері Навечір’я Богоявлення збираються гурти дівчат, які обходять двори з піснями-щедрівками та віншуваннями-щедруваннями.

Пісні-щедрівки мають переважно світський характер, у них славлять природу, закликають весну, бажають добра господареві та членам його сім’ї. Таке оспівування природи має дохристиянські корені, бо колись у цей період люди святкували народження Сонця, продовження світлої частини доби після зимового сонцестояння. Це свято відзначали радісно

Хор “Орфей ” на святі прощання з колядою у с. Давидові, 2010 р.

і супроводжували народними гуляннями, іграми, перевдяганнями, танцями, а також й колядуванням – співанням колядок. У колядках, як сьогодні у щедрівках, вшановували всіх членів родини, відзначали їхні чесноти, господарську діяльність, красу та працьовитість дівчини, хоробрість хлопців тощо. Окремі дійства з цих святкувань частково перейшли у християнську традицію святкування Різдва Христового.

З початку ХХ століття коляди співають також під час церковних богослужінь. Сьогодні коляди й щедрівки разом з іншими обрядовими піснями вийшли й на світську сцену в репертуарі як професійних, так і аматорських колективів.

До репертуару Народного чоловічого хору “Орфей” Національного університету “Львівської політехніки” коляда ввійшла з початком національного відродження, у 90-х роках ХХ століття. Сьогодні не вдається встановити точну дату, коли хор почав розучувати першу коляду. Звичайно більшість хористів знали коляди з дитинства, однак для хорового розучування і виконання на той час бракувало нотних текстів, особливо для чоловічого хору. Забуті та віднайдені пісні, як і коляди для потреб хору “Орфей”, опрацьовували його художні керівники: Олексій Волинець та Володимир Гнідь. На деяких нотних листах О. Волинець полюбляв ставити дату завершення редагування твору. За датованими нотними текстами встановлено, що в грудні 1994 року хор почав вивчати коляди “Бог ся рождає”, “Небо і земля” (в опрацюванні С. Людкевича), “Свята ніч” (Ф. Грубера), “Не плач, Рахиле” (в опрацюванні В. Матюка). У 1995 році хор вивчав прекрасні коляди в редагуванні О. Волинця “Ой видить Бог” та “Іде зіезда чудна”. Під кінець 1990-х років у репертуарі хору “Орфей” було вже понад десяток коляд. Останнім часом під художнім керівництвом Володимира Вівчарика репертуар хору поповнився кількома новими цікавими колядами.

До початку 90-х років минулого століття сценічного виконання коляд ще не було (не кажучи вже й про період панування комуністичної ідеології), тому хор співав їх тільки під час різдвяних літургій у церквах Львова та області. У 2002 році “Орфей” взяв участь у фестивалі хорових колективів під назвою “Велика коляда”, який під час Різдвяних свят організовує храм Пресвятої Євхаристії у Львові. Коляди та різдвяні віншування у виконанні хору склали гарне враження на глядачів. У тому самому році хор взяв участь у Всеукраїнському фестивалі духовного пісенспіву “Від Різдва до Різдва” у м. Дніпропетровську, де виконував традиційні українські коляди, які отримали вдячні відгуки слухачів і учасників фестивалю. Учасниками фестивалю були різноманітні хорові колективи з усієї України: самодіяльні, шкільні та парохіяльні хори, хори музичних училищ та коледжів, професійні колективи. Характерно, що всі хори, навіть “рускоязычные”, співали тільки українські коляди, бо подібних російських коляд практично не існує.

Хористи біля церкви у селі Загір'ї після Служби Божої, 2006 р.

“Орфей” колядує в м. Миколаїв Львівської обл., 2008 р.

У першій частині збірника подані ноти й тексти коляд і щедрівок. Як тематичні ілюстрації використані графічні твори відомого художника Мирона Яціва, які опубліковані у книзі спогадів про його творчість (Мирон Яців. 1929–1996. Життя і творчість / Ін-т народознавства НАН України; упор. Яців Р. – Л., 2000), акварелі самодіяльного художника з м. Ходорів Михайла Теодоровича Олійника, а також світлини учасників хору.

За традицією спів коляд і щедрівок завершується віншуванням – побажанням для гостинних господарів, окремих осіб чи колективів. У другому розділі збірника подана добірка віршованих віншувань релігійного та світського змісту.

Михайло Олійник